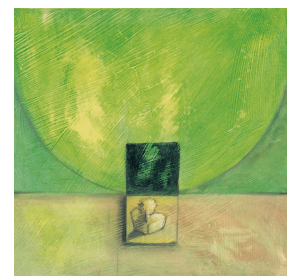

In de naam van de vader

Marleen Heylen

Overgenomen uit: DIERYNCK, R., LOOTS, C., SCHAUMONT, C., (Red.), *Over de grens. Gezag en structuur in salesiaans perspectief*, Oud-Heverlee, Don Boscovormingscentrum, 2005, p. 203 - 232.

Marleen Heylen is lector aan de Katholieke Hogeschool Leuven, departement Sociale School Heverlee.

samen
DON BOSCO
zijn plaats
geven

Vaders
Zijn veel te kostbaar om zomaar weg te gooien
Je kan ze beter even laten liggen
Links
Tot je ze weer ziet zitten

Uit: De Eenhoorn, 2000
Geert De Kockere
Lode, 22 januari 2005

1. INLEIDING

Een jaarboek over gezag en autoriteit, straffen en belonen, pedagogische maatregelen, organisatie en structuur, kan niet zonder de naam van de vader.
De voorbije jaren heb ik mij intensief beziggehouden met die naam van de vader – of heeft de naam van de vader mij niet losgelaten? In godsnaam of in Heylensnaam: het is een boeiende zoektocht geweest die verhelderende inzichten gebracht heeft, onverwachte wendingen, verrassende ontdekkingen en heel simpele, voor de hand liggende vaststellingen.

1.1 De vader is dood...

Op het eerste gezicht heel verschillende actuele debatten en problematieken halen de vaderloosheid aan als oorzaak: vervagende waarden en normen, ondermaatse prestaties van jongeren (vooral jongens) in middelbaar en hoger onderwijs, de hoge zelfmoordcijfers bij jongeren, de scheefgetrokken verhoudingen tussen mannen en vrouwen, het gebrek aan vertrouwen in de politiek, de liberale koers van het bedrijfsleven, het mislukken van etnische integratie, het overdreven belang dat men hecht aan uniekheid in een massacultuur, de sensatiezucht van de media, de opkomst van 'zinloos geweld', het normverval in vele leef- en werkgebieden, de grenzeloze consumptie...

Al deze problematieken worden gerelateerd aan het wegvallen van gezag en autoriteit. Tegelijkertijd doet men een oproep aan de nieuwe man en vader: sta op! Er worden nieuwe regels voorgeschreven: de vader die mee helpt bevallen, de vader die zorgt voor luiers en papflesjes, de vader die strijkt, de vader die zijn dochter naar de balletles brengt, de vader die onderhandelt over de taakverdeling in het huishouden, de (emotioneel) betrokken vader die zijn gevoelens kan verwoorden, de geëmancipeerde echtgenoot en vader, kortom, de alom inzetbare vader.

Het lijkt geen twijfel dat het traditionele vaderbeeld aan ontzag ingeboet heeft: het onaantastbare ouderlijk gezag, de ijzeren tucht op school, de ongenadige discipline in het leger, de indrukwekkende hiërarchie bij de overheid, de absolute macht van de regering,

de verzengende kracht van God... zij maken nog weinig indruk bij de mondige, zelfbepalende en zelfsturende (post-)moderne mens.

We kunnen dus niet ontkennen dat de betekenissen die door de vaderfiguur worden gesymboliseerd, zwaar onder druk staan. Grenzen en gezag, wet en discipline, orde en tucht worden vandaag heel anders vorm gegeven dan vroeger. Sommige mensen betreuren dat en houden nostalgische pleidooien voor herstel van de vroegere toestand. Anderen, voor wie de vaderfiguur altijd al bedenkelijk of bedreigend was, reageren triomfantelijk. Westerse cultuurfilosofen bevestigen het de betekenis van de vadersvraag in onze Westerse cultuur.

Maar hoe nieuw is de vadercrisis? Hoe dreigend en gevaarlijk is ze? Heeft ze inderdaad al deze actuele wantoestanden op de kerfstok? Hoe slecht is de vader? En hoe zit het met de vader-zoonrelatie: de meest verguisde van alle relaties?

1.2 Leve de vader!

In deze bijdrage verkennen we de maatschappelijke evoluties die de vaderfiguur doormaakt. We houden clichés en stereotyperingen tegen het licht: wat is eigen aan de oorspronkelijke figuur, wat is geretoucheerd? Welke krachten zijn verantwoordelijk voor de kronkels in de vaderfiguur? Kunnen wij iets van 'de oorspronkelijke vader' terugvinden? Welke codes geven ons de toegang tot de vaderschat? Welke zijn de fundamentele en gezonde krachten van de vaderfiguur? Welke wezenlijke bijdrage levert de vader aan de ontwikkeling van de meest primaire relaties van een mens: zijn ouders en zijn kinderen, zijn partner? Welke onmisbare rol speelt de vader in de ontwikkeling van de wereld?

In deze bijdrage gaan we naar een vader die altijd al bestaan heeft, die helemaal niet 'nieuw' is, maar die bedolven is onder de clichés, de druk van 'de symbolische vader' en de hooggespannen verwachtingen van onze maatschappij. Het is dus geen restauratie van de vader uit 'de goede oude tijd'. Het is geen figuur die zich 'omgetuned' heeft tot een 'coole' nieuwe vader. Het is geen vader die nu ineens zijn kinderen gaat kleden naar de laatste mode. De vader die wij voorstellen is een nuchtere, realistische en geloofwaardige figuur die een zelfstandige, onvervangbare bijdrage levert aan de ontwikkeling van zijn partner, zijn kinderen en zijn gezin. Dankzij de verbinding met deze primaire relaties ontwikkelt hij zijn persoonlijk, zingevende levensproject. In het afgesneden zijn ontstaan de grootste miseries, zowel voor de vader als voor zijn kinderen.

1.3 De lotgevallen van Pinokkio: de verloren zoon

In dit artikel wil ik de lezer laten kennismaken met de vader die zijn zoon uit het goede hout snijdt: Geppetto die zich een zoon wenst en Pinokkio ontwerpt naar zijn beeld en gelijkens. Het is maar een tipje van de sluier, om zin te krijgen in meer¹, om zelf te gaan ontdekken 'wie is/was mijn vader, welke gebaren zijn onvervreemdbaar eigen aan 'ons',

(1) Het hele vader-zoonverhaal is terug te vinden in: HEYLEN, Marleen, *In de naam van de vader! Over de relatie tussen vaders en zonen*, Acco, Leuven, 2005.

welke autoriteit kan ik herkennen, welke tegenwoordigheid kan ik verdragen, hoe tegensprekelijk is het authentieke gezag?’

Wij staan stil bij de taken die een jongere – soms heel eenzaam – moet doorworstelen op de weg van houten pop naar jongvolwassene. Gezag en autoriteit, organisatie en structuur: het zijn de drempels, de uitdagingen en de bekwaamheidsproeven die onze hedendaagse maatschappij stelt aan jongeren eer zij toegelaten worden tot het ‘echte’ leven. Die drempels zijn hoog, de haaien zijn verschrikkelijk, luilekkerland lonkt, ezel worden is schaamtevol, het leven is een circus, de zee is diep ... maar wie vindt de jongere in de buik van de haai?

2. DE DREMPEL IS HOOG: LEVEN ALS EEN VOORTDURENDE KEUZE

Pinokkio worstelt danig met de taken die hem opgelegd worden: hij verkoopt het ABC-boek van zijn vader voor een paar stuivers, hij vlucht met zijn leeftijdsgenoten de klas uit naar het strand om de verschrikkelijke haai te zoeken. Hoe goed Geppetto en de Fee het ook met hem voorhebben, Pinokkio glipt tussen hun handen door.

Om toegelaten te worden tot het volwassen leven moet een jongere zich (soms letterlijk) inschrijven in de heersende waarden en normen van de maatschappij. Die waarden en normen waren vroeger heel duidelijk: wat niet door wet en staat vastgelegd was, werd aangevuld met de normen die de Kerk voorschreef (of omgekeerd). Voor alles was er een gebod en verbod, een limiet, een bepaalde weg, een begeleidend ritueel. Voor alle belangrijke beslissingen in een mensenleven was er een handleiding, die uitdrukkelijk werd voorgehouden door mensen die het goed konden weten. Het leven was standaard: het voorbeeld was gegeven, men hoefde maar na te bootsen. Het was de tijd van de grote verhalen: het katholicisme, het socialisme, het kapitalisme, het Marshallplan... De heropbouw is met succes uitgevoerd, het socialisme heeft veel pluimen verloren, het katholicisme is stilletjes doodgebloed...

De val van de grote verhalen verplicht de (post-) moderne mens tot een grondig heroverwegen van zijn bestaan en van zijn plaats in het universum. Niemand kan zijn bestaan nog langer zonder meer aannemen als een louter toeval, als een eenvoudig biologisch accident tussen andere toevallige individuen. De mens moet in volle bewustzijn zijn leven opnemen als een project, stap voor stap te ontwikkelen, zonder hulp van de grote richtlijnen. Aan de poort van de volwassenenwereld moeten jongeren eerst de vragen beantwoorden: waar wil je naartoe? Wat wil je bereiken? Wat heb je daarvoor nodig? Welke studierichting ga je kiezen? Welke extra activiteiten ga je kiezen op school? Welke extra activiteiten ga je kiezen buiten de school? Muzikale opvoeding? Plastische opvoeding? Academie? Sport? Welke sport dan? Voetbal doet iedereen, waarom eens geen taekwondo? Of circusschool? Ballet is voorbijgestreefd, maar tapdansen?

Voor jongeren is dit een immense opdracht: elke stap is een drempel die men moet overschrijden. De drempels zijn hoog, omdat de verwachtingen nog hoger liggen. Er zijn

geen grenzen, 'the sky is the limit', alles is mogelijk, alles moet kunnen, in alle opzichten van het woord. Met het wegvallen van de Weg, zijn niet de Verwachtingen weg, wel integendeel.

Een kind komt in onze cultuur (meestal) als een bewust project op deze wereld: zijn ouders hebben emotioneel en rationeel voor zijn bestaan gekozen. Van bij zijn oorsprong en zijn eerste contact met de buitenwereld wordt het gescreend en onderzocht op mogelijke afwijkingen. Intellectuele capaciteiten worden nauwkeurig in kaart gebracht: verbale mogelijkheden, ruimtelijk inzicht, aandacht en concentratie, analytisch vermogen... Als de jongere zijn potentiële capaciteiten niet gebruikt, dan worden tal van specialisten ingeschakeld om de stoornis te behandelen: hyperactiviteit en concentratiestoornissen, stoornissen in het leggen van relaties, leerstoornissen, gedragsstoornissen, ...

Maar ondanks al die goede zorgen, staat het kind, de jongere in het oog van de storm. Het moet een studiekeuze maken die nauw aansluit bij zijn mogelijkheden, want dat is wat de maatschappij verwacht. Als het kind minder presteert dan wat het aan capaciteiten bezit, dan zal het verantwoording moeten afleggen en de afkeuring van diezelfde maatschappij trotseren. Eén stapje naast de verwachte weg en de storm laait op in alle hevigheid.

De eisen die aan jongeren gesteld worden waren nooit zo hoog: het halen van een rijbewijs bijvoorbeeld is een opdracht waarin vele volwassenen niet zouden slagen. Op school worden jongeren dagelijks onderworpen aan testen en toetsen, zelfs de vrije tijd wordt beheerst door de ultieme prestatie. Is het verwonderlijk dat jongeren wegvlugten, niet naar het strand dit keer, maar naar de eenzaamheid van hun computer – want de proeven die men daar stelt, beheersen ze zelf!

De val van de grote verhalen verplicht de jongeren om bij elke stap die men zet een keuze te maken. En kiezen is verliezen. Dat is wat jongeren vandaag grondig tekent. Vraag maar aan eindejaars of ze al een keuze gemaakt hebben voor een hogere studie. De meesten gaan over hun nek en proberen er zo vlug mogelijk onderuit te komen: 'alweer zo'n ouw tante met de'r borsten op mijn schouder'. In werkelijkheid is de druk die spreekt uit deze vraag zo groot, dat jongeren er onder kreunen. Niet alleen is het dus vanzelfsprekend dat er hogere studies moeten gevolgd worden, uiteraard met groot succes, maar dezelfde vraag verplicht jongeren een keuze te maken uit een aanbod dat niet meer te overzien is. Een vluchtige blik op de afstudeermogelijkheden maakt dat snel duidelijk. Jongeren worden overdonderd door massa's glimmende brochures, soms al jaren voor ze een studiekeuze moeten maken. Scholen maken schaamteloos reclame, lokken jongeren met snoepjes.

Maar als de eindstreep getrokken wordt, is de rechter streng: heb je wel een goede keuze gemaakt? Heb je wel goed nagedacht? Weet je waar je capaciteiten liggen? Heb je wel een goede studiehouding? Heb je een studieplan opgesteld?

In elk domein van het leven ligt dezelfde valstrik: je mag blij zijn dat er zoveel keuzes zijn, het is goed dat er zoveel keuze is, jongeren willen kunnen kiezen. Maar kiezen is altijd verliezen. Als ik dit tv-programma zie, moet ik er zoveel andere missen. Als ik mij engageer voor een bepaalde sport, moet ik er elke week zijn, terwijl er zoveel andere

dingen te doen zijn. Een keuze maken voor een partner is de kans missen om nog zoveel andere boeiende contacten te leggen. En misschien bevindt de ware Jacob(a) zich wel elders op deze geglobaliseerde wereld! Misschien moet ik op reis om haar te vinden! Maar intussen is er thuis een groot muziekfestival, dus ik moet kiezen.

Het is niet verwonderlijk dat jongeren begeven onder de druk van kiezen en verliezen, onder de druk van hooggespannen verwachtingen, onder de druk van zich te bewijzen, van erbij te horen. Hun vluchtwegen zijn, in tegenstelling tot hun keuzemogelijkheden, zeer klein geworden. De marge voor 'afwijkend gedrag' is miniem, ze worden voortdurend gecontroleerd, opgespoord, aan het lijntje gehouden, behandeld en begeleid. Het is niet verwonderlijk dat zij pas in een immense virtuele wereld, hun draai kunnen vinden.

3. LEVENSLANG... LEREN

In het Italië van de vorige eeuwen moet het ook al belangrijk geweest zijn om een diploma te behalen, want zowel Geppetto als de Fee hechten veel belang aan scholing: Pinokkio wordt voortdurend aangemaand om braaf naar school te gaan. Er is niets nieuws onder de zon: ook nu worden jongeren sterk onder druk gezet om te studeren. De invoering van de leerplicht tot 18 jaar is de formele bevestiging van het verdict: tot dan is de schoolse plicht de eerste taak van jongeren. Daarmee worden jongeren verplicht tot een moratorium, een soort couveusetijd.

De voorbereiding die jongeren momenteel doormaken met het oog op hun inschakeling in de 'productieve' maatschappij, is lang en taai. De toenemende complexiteit van onze maatschappij eist opleidingen die omvangrijk zijn, uitgediept, gespecialiseerd en breed inzetbaar tegelijkertijd. Jongeren worden jarenlang in het voorgeborchte van onze actieve gemeenschap gehouden: nog niet genoeg geschoold, nog niet rijp genoeg, nog niet voldoende ervaring, nog niet zelfstandig genoeg... Tegelijkertijd zorgt een andere pedagogische verschuiving, de democratisering van het onderwijs, ervoor dat iedereen tot de meerderjarigheid opgeleid wordt, ongeacht zijn interesses, zijn talenten, zijn bekwaamheid om in een schoolsysteem te ontplooien. Schoolmoeheid, desinteresse, spijbelgedrag, agressie op school tegen leerkrachten en medeleerlingen zijn dagelijkse fenomenen. De fratsen van Pinokkio zijn nooit ver weg...

De flexibilisering van het onderwijs beoogt de ontwikkeling van leercurricula die modulair samengesteld zijn, niet meer gebonden aan jaarindelingen of aparte vakken. Elke student zal zijn eigen leertraject mogen/moeten ontwerpen. Er zijn geen gebaande paden meer die leiden tot een klassieke of moderne humaniora, een ingenieursdiploma of een aggregaat voor het hoger onderwijs. Elk diploma zal bestaan uit een opsomming van de gehaalde studiepunten, alleen de titel (wetenschappelijke of professionele) bachelor en master zal enige aanduiding geven van het niveau van de opleiding. Het huidige curriculum aan de universiteit en haar associatie met de hogescholen, vertoont een diversiteit van bachelor- en masterdiploma's, allemaal specialisaties van een gemeenschappelijke stam, maar de stam zelf geldt niet als wettelijk referentiepunt. De

studenten hebben de mogelijkheid om verschillende masterdiploma's te behalen, schakelmodules moeten ervoor zorgen dat er moeiteloos gegrasduid wordt in verschillende studierichtingen. Zonder afbreuk te doen aan de mogelijkheden van het systeem, moeten we ons realiseren dat deze flexibilisering van het onderwijs de instelling zelf complex en ondoorzichtig maakt, getekend door het zwaar bevochten recht om zelf te mogen kiezen. Nu wordt dit kiezen een zware plicht: vanaf de leeftijd van 11-12 jaar moet elk kind jaarlijks bepalen welke studierichting het zal uitgaan, welke opties daarbij genomen worden, in welke school hij deze of gene bijzondere specialisatie moet volgen. De keuzemogelijkheden en de ondoorzichtigheid van de uitstroom van het onderwijs, zowel voor de student zelf, als voor de arbeidsmarkt die deze studenten zal tewerkstellen, wordt groter en groter. Een basis-'humaniora' bestaat niet meer, maar evenmin zal een groep jongeren nog samen een bepaald leertraject doormaken of zullen ze deel uitmaken van één stabiele werk- en leersetting. Jongeren zullen zelf hun programma moeten samenstellen, opgebouwd uit studiepunten, 'credits', die samengesprokkeld aanleiding geven tot een Europees erkend diploma.

De internationalisering van het onderwijs is een ultieme mogelijkheid annex verplichting van de flexibilisering: jongeren zullen de kans krijgen/verplicht worden om een aantal credits in het buitenland te verdienen. Ook deze pedagogische ontwikkeling zal belangrijke gevolgen hebben voor jongeren vandaag. Uiteraard zal hun wereldburgerschap en daardoor misschien ook hun verantwoordelijkheid als burger aangescherpt worden. Anderzijds is het nog maar de vraag of hun couveusetijd hen in staat zal stellen om plots volwassen te zijn, met het oog op hun deelname aan de internationale uitwisseling van culturen.

4. HET EZELSVEL: HET UITSTELLEN VAN VOLWASSENWORDING, DE PEERGROEP CULTUUR, HET WEGVALLEN VAN DE MEESTER-GEZELVERHOUDING

Klasgenoten en (slechte) vrienden zijn voor Pinokkio een groot deel van zijn leven. Het is de vlucht van de volwassenen die hem aan zijn houten vel zitten, met boeken en studies. Ook nu zijn jongeren verplicht om op de schoolbanken te zetelen, ook al zouden zij veel beter gedijen in een meester-gezelverhouding op de werkvloer. Veel jongeren lopen verloren in de grootschaligheid van een opleiding: zij hebben nood aan een directe relatie tussen leraar en student. Deze meester-gezelverhouding is een leervorm die ook in andere levensgebieden ontbreekt: kinderen en jongeren zien niet meer wat het dagelijkse werk van hun ouders is, ze kennen alleen het werk van hun opvoeders, hun leerkrachten op school. Het leven van de jongere en oudere generatie is strikt gescheiden. In sommige dorpen organiseert men 'Roefeldagen' om kinderen een kijkje te geven op de belangrijkste instellingen en beroepen van onze maatschappij: opendeur bij de post, de brandweer, bedrijven, twee uurtjes bij de dierenarts, de bakker, de kapper... Jongeren leven in reservaten, een eigen biotoop, waarin persoonlijke verantwoordelijkheid beperkt wordt tot het gehoorzaam volgen van leefrichtlijnen en het behalen van de minimumvereisten voor een bepaald vak of module.

Het belangrijkste gevolg van dit uitstellen van de volwassenwording is de toename van de betekenis van de peergroep, de groep van lot- en soortgenoten. Jongeren trekken zich terug in hun leeftijdsgroep en verbreden op die manier het verplichte reservaat ook tijdens de 'gezinsuren'. De verbindingen met volwassenen verlopen argwanend en afwachtend, omdat de afstand zo groot is en quasi onoverbrugbaar. Jongeren stellen zich vragen bij het nut van hun engagement in een gemeenschap.

De jeugdcriminologische gevolgen van deze afstand zijn veelvormig, gaande van (criminele) bendevoering en drugscènes tot (onschuldige) groepjes tieners, dwepend met een boysband of een meidengroep. Beide extreme vormen zijn nefast voor de ontwikkeling van een zelfstandige persoonlijkheid omdat ze de jongeren verhinderen voor zichzelf een levensproject te ontwikkelen, gebaseerd op verantwoordelijke betrokkenheid op de gemeenschap. Deze betrokkenheid kan alleen maar voorgeleefd worden door referentiefiguren, die de jongeren kunnen overtuigen en motiveren om de stap naar een volwassen leven te zetten.

5. DE KOFFIETAFEL: HET WEGVALLEN VAN DE GROOTFAMILIE, SOCIALE NETWERKEN, HET GEORGANISEERDE MIDDENVELD

We weten weinig over het familienetwerk van Pinokkio: de marionet heeft een vader en een Fee die in alle mogelijke gedaanten verschijnt. Maar verder zwerft hij nogal eenzaam rond. Het brengt ons bij de eenzaamheid van de jongere die zich een weg moet ontwerpen naar een complexe volwassenwereld, via voortdurende keuzes, langs honderden glimmende handwijzers die allemaal in verschillende richtingen wijzen, langs diepe grachten en verraderlijke moerassen. Waar is de veilige koffietafel?

Rond de Westerse koffietafel doet zich echter een vreemd verschijnsel voor. De tafel is rijkelijk gedekt, maar er zit niemand rond. Iedereen heeft elders iets te doen en neemt van tafel wat hij nodig heeft en verdwijnt weer. Samen aan tafel zitten is ouderwets, of het kan nu even niet, maar neem maar, er is genoeg!

Met de opkomst en toename van de verstedelijking, de individualisering en het verkleinen van de leefvormen tot kerngezinnen en tot éénoudergezinnen, zijn de solidaire kernen van grootfamilies en de sociale netwerken daarrond verbrokken.

Deze schaalverkleining, samen met het fenomeen van de economische druk die op mensen weegt om onafhankelijk van elkaar te moeten/kunnen leven, leidt tot vreemde gevolgen. De weinige, gouden kinderen die ons nog resten, worden veel meer dan vroeger aan hun lot overgelaten: sleutelkinderen, fastfoodkinderen, die hun ouders amper zien. De 'zeven vaders' (grootouders, aanwezige ouders, ooms en tantes, peters en meters, belangrijke referentiefiguren in de parochie en de school...), die kinderen vroeger vanzelfsprekend hadden, behoren definitief tot het verleden. Jeugdbewegingen en andere waardebetrokken vrijetijdsbestedingen hebben hun ruime invloed verloren. Waardevrije

tijdsbestedingen, zoals sport, muziek, kunstacademie,... maken meer en meer deel uit van de alledaagse opleiding van kinderen, zodat hun schooltaak verdubbeld wordt.

Stress en toenemende individualisering verkleint, soms letterlijk, de ruimte die kinderen kunnen innemen. Het belang dat toegekend wordt aan zelfverwerkelijking gaat ten koste van de kindvriendelijkheid van onze samenleving: kinderen worden gezien als een belasting op de persoonlijke ontplooiing van ouders.

Ook in de ondersteuning van ouders vallen grote gaten. Net zo min als hun kinderen kunnen zij nog rekenen op de 'zeven vaders' bij wijze van opvoedingsondersteuning, 'time out' of overname van het ouderschap bij crisis. Getuige hiervan is de florissante boekenindustrie rond opvoeden, de ontwikkeling van 'opvoedingswinkels', de groei van vervangende thuissituaties in kindercrèches, kinderinternaten, voor- en naschoolse opvang, dagcentra voor kinderen, speelpleinwerkingen. De Bijzondere Jeugdzorg, als gestructureerde overheidsdienst, heeft nog nooit zo lange en dringende wachtlijsten gehad. Ondanks het feit dat men ervan overtuigd is dat kinderen alleen in uitzonderlijke omstandigheden van hun ouders mogen weggehaald worden, hebben plaatsingsdiensten ellenlange wachtlijsten. Daar waar de overheid vroeger toezicht moest houden in sociaal armoedige situaties, worden het Comité Bijzondere Jeugdzorg en de Jeugdrechtbank momenteel meer geconfronteerd met schrijnende situaties, die heel dikwijls te maken hebben met vechtscheidingen. Kinderen worden heen en weer gesleurd tussen volwassenen die allen menen recht te hebben op het kind. Daarbij is het kind meer de inzet van de afrekening tussen de volwassenen, dan dat het hun echt om de zorg voor het kind te doen is. Onderzoek toont aan dat verbroken familiale en institutionele verbindingen leiden tot jeugddelinquentie: de-link-wentie als tegenpool van re-ligie

Onze schaarse gouden kinderen worden op die manier miskend, fysiek en psychisch mishandeld, tekortgedaan in hun eigen ontwikkelingsmogelijkheden, onder druk gezet om te presteren, om zich te bewijzen, om het beter te doen dan hun vader of moeder, in de ogen van hun moeder of vader...

Daar waar vroeger veel jonge mensen in hun primaire milieu opgevoed werden tot gemeenschapsleven, verantwoordelijkheid in de zorg voor anderen, gevoeligheid voor een zingevingsproject, het nut van daadwerkelijke actie en arbeid, betrokkenheid in de plaatselijke gemeenschap... zien we dat jongeren deze voorbeelden en kansen niet meer krijgen. Prestaties zijn belangrijker dan zorg. Persoonlijke ontwikkeling is belangrijker dan gemeenschapsleven. Verantwoordelijkheid is individueel. Arbeid is minderwaardig. Daadwerkelijke actie is oubollig. De zwakkeren in onze maatschappij zijn 'losers'. Solidariteit is een vreemde, ietwat te wantrouwen, houding.

Het leven in een 'gemeenschap', aan de koffietafel, is een vreemde woonvorm geworden. Het betekent rekening houden met elkaars territorium en zijn grenzen, dagelijks geconfronteerd met de kleine kanten van het menselijk gedrag, beperkt worden in keuzevrijheid door het samenleven met anderen...

6. GEPPETTO EN DE VERSCHRIKKELIJKE HAAI: DE 21STE EEUW: DE EEUW VAN DE VROUW

Met het wegvallen van de grootfamilies enerzijds en de toename van het aantal echtscheidingen anderzijds, is het een gegeven dat jongeren opgevoed worden in zeer kleine leefvormen. Het kerngezin vormt momenteel de meeteenheid van de ideale relatie: een vader en moeder die samenleven met één of twee kinderen.

Als het kerngezin in faling gaat wordt het project nog eens opgesplitst in vader-kind(eren) en moeder-kind(eren). Deze eenoudergezinnen worden meer en meer de meeteenheid van de huidige relatievormen. Zij vragen een strikte scheidings- en ouderschapsregeling, onder meer betreffende de tijd dat kinderen bij hun respectieve ouders doorbrengen. De meest uitéénlopende verblijfsregelingen worden afgesproken: om het andere weekend bij papa, door de week bij mama. Of de ene week van woensdag tot woensdag bij mama en de volgende week bij papa, in het verblijfscoouderschap. Dat betekent dat jongeren geen grotere leefeenheden meer kennen, tenzij in de nieuw samengestelde gezinnen, waar jongeren vanuit verschillende relaties op een welbepaald moment horen samen te leven.

Van het eenoudergezin naar het nieuw samengestelde gezin is dan een grote overstap die niet zonder schade genomen wordt: vanuit een zeer beperkte leefwereld worden kinderen verwacht zich aan te passen aan een gezinssysteem dat onvoorspelbaar is: de kinderen van de moeder wonen tijdens het weekend samen met de kinderen van de vader die op bezoek zijn en worden geconfronteerd met halfzussen en halfbroers, die altijd in het gezin leven. Als er ook nog grootouders betrokken zijn bij het kerngezin, vormen zij een groep van oma's en opa's, mamies en papies, mémés en pépés, vakes en moekes... die voor kinderen niet altijd naspeurbaar zijn. Als er dan nog sprake is van wisselende relaties van mama en papa, is de consistentie van het leefsysteem van jongeren ver zoek. Zij ontwikkelen hun eigen overlevingsmechanismen met leeftijdsgenoten, dikwijls zonder dat ouders zich hiervan bewust zijn.

In deze duale relaties is er geen taboe meer: over alles kan gepraat worden. De generatiekloof als communicatiekloof is vervangen door een andere vorm van afstand, die van de taal en het leefgebied, zoals we boven reeds beschreven. Jongeren, zelfs kinderen, krijgen nu de gelegenheid om zelf te beslissen of ze bij hun moeder of hun vader willen wonen. Ouders vertellen hun kinderen wat de redenen zijn van de scheiding, wie er allemaal bij betrokken is en hoe ze het verder gaan aanpakken. Ook hier zien we dat de opvoedingsboeken over 'luisteren naar kinderen' het bijzonder goed doen. Jongeren worden 'gehoord', men probeert om als volwassen mensen te scheiden, zodat de kinderen er niet de dupe van worden. Ondanks de pogingen van volwassenen om conflictloos om te gaan met relaties, worden jongeren niet echt wijzer van dit gedrag. Hun verwarring over het aangaan van relaties blijkt alsmar groter te worden, de angst om zelf duurzame relaties aan te gaan is navenant.

Een bijkomend gevolg van het wegvallen van de grotere leefeenheden is de vervrouwelijking van de zichtbare relaties voor jongeren. Eenoudergezinnen zijn meestal moeders die met hun kinderen samenleven. De vader is dan de bezoekvader, die zijn

schaarse momenten met de kinderen invult met onwennige bezigheden voor hen beiden. De muur tussen de leefwereld van de kinderen en hun vader is door de scheiding nog meer opgetrokken, niet alleen zien de kinderen hun vader niet meer werken, zij kennen hem enkel nog van bezoeken aan de dierentuin, de bioscoop en de voetbal of in onwerkelijke omstandigheden zoals een uitzonderlijke week vakantie.

7. LUILEKKERLAND: DE MAATSCHAPPIJ ALS EEN SPEELTERREIN

Spelen is voor Pinokkio belangrijker dan studeren, ook al loopt het wel eens slecht af met hem. Maar luilekkerland lokt: het leven heeft zoveel meer te bieden...

Een grote uitdaging voor de jongeren ligt in het leren hanteren van de technische mogelijkheden die de maatschappij biedt. Naast de technische vooruitgang zullen de schaduwzijden van deze ontwikkeling grote eisen stellen aan de jonge generatie. De ontwikkeling van onze materiële mogelijkheden en welvaart brengt ook heel wat welvaartsziekten mee: *'le corps agrandi devra un supplément d'âme'*.

Om er maar één te noemen: het uitputten van de aardse rijkdommen om deze welvaart aan de gang te houden, veroorzaakt immense problemen. Heel dikwijls zijn diegenen die gebruik maken van deze rijkdom niet diegenen die deze rijkdom ook bezitten, maar misbruiken zij op brutale wijze de rechtmatige bezitters van de bronnen. Heel de Noord-Zuidproblematiek wordt door deze afwijking veroorzaakt: rijke, geïndustrialiseerde landen uit het Noorden slagen erin om de bronrijke Zuiderse landen te domineren en te exploiteren, meestal met behulp van een aantal sleutelfiguren en organisaties die de sprong van Noord naar Zuid elegant kunnen maken, zonder argwaan te wekken.

Nog een belangrijk gevolg van onze voorthollende technologie is de ontgroening van ons leefmilieu: technische verfijningen vragen een industriële ontwikkeling die het landschap zwaar belast, niet alleen door het inpikken van open ruimtes, maar ook door het bezoedelen van lucht en water, het aanleggen van (radioactieve) stortplaatsen, het onherkenbaar maken van de meest elementaire kennis over fauna en flora. Kinderen weten niet meer van waar melk komt, hoe witloof groeit, hoe en waar de bronnen van onze rivieren ontspringen... Deze milieuproblematiek is een grote controverse in onze huidige maatschappij, maar ze zal zonder twijfel een uitdaging vormen voor de volgende generatie.

De informatietechnologie is dan weer een breekpunt tussen de generaties: jonge mensen zijn 'taalvaardig' in het gebruik van de nieuwste technologieën, terwijl de oudere generaties slechts schoorvoetend toetreden tot het wonder van diezelfde technologie. De snelle ontwikkelingen die zich voordoen vormen een probleem voor de oudere generatie die wanhopig probeert deze toevloed te beheersen en te klasseren. De jongere generatie is in staat om al die nieuwe dingen op te nemen, omdat zij voortbouwen op een taal die zij zich van jongsaf eigen gemaakt hebben. Deze generatiekloof vervangt op spectaculaire wijze de beruchte communicatiekloof die zich vroeger voordeed. Ook toen ging het over communicatie, maar dan over de inhoud: omgaan met emoties, een bewuste

partnerkeuze en vrije seksualiteit, recht op persoonlijke levenskeuzes... Nu gaat het over de vorm, de manier waarop communicatie totstandkomt: virtuele groepsgesprekken in de chatroom, schrijfgesprekken via MSN, sms en via de telefoon, de jongerentaal in afkortingen en symbolen, expliciete boodschappen in liedteksten...Het ziet er niet naar uit dat deze kloof snel zal dichtgewerkt worden.

8. DE GOEDE FEE: 'HOTEL MAMA/PAPA' LUILEKKERLAND LONKT, MAAR TEN KOSTE VAN?

De economische verschuivingen in onze welvaartsmaatschappij bieden jongeren en hun ouders grote financiële en materiële mogelijkheden. Tegelijkertijd stelt diezelfde materiële vooruitgang hoge eisen aan zijn consumenten. Technische snufjes uit de informatietechnologie zijn al verouderd voor ze op de markt komen. De tijdgeest eist dat we voortdurend mee zijn met alle nieuwste tendensen. Ook jongeren zijn het voorwerp van deze commerciële druk. Reclame speelt gewiekt in op de opgefokte behoeften van jongeren en overtuigt hen van de vanzelfsprekendheid van consumentisme. De peergroep is een belangrijk forum om die druk verder te verspreiden. Weerstand bieden tegen de overtuigende kracht van leeftijdgenoten is het verspelen van de schuilplaats en de overlevingsmechanismen die men hier vindt. En dus is enige financiële armslag welkom: jongeren vinden die in weekendjobs, in vakantiewerk, babysit... Ook het lobbyen bij de ouders en grootouders over de grootte van het 'maandloon' is een lucratieve specialiteit. Als deze bronnen niet volstaan, zijn jongeren aangewezen op minder onschuldige vormen van inkomstenverwerving, gaande van sporadische diefstallen tot georganiseerde vormen van prostitutie en drughandel.

De druk tot presteren, ook op materieel gebied, leidt er bij vele jongeren toe dat zij de stap in de volwassenwereld uitstellen: huurprijzen, installatiekosten, een eigen wagen, een sociaal leven... zijn zo duur dat men wijselijk in 'Hotel Mama/Papa' blijft wonen. Dit gedrag is een vorm van regressie: angst voor de stap om een zelfstandig levensproject te ontwikkelen. Niet alleen studeren houdt jongeren in een moratorium, ook de eisen die de maatschappij na de studies stelt, houdt hen kunstmatig in de couveuse. Tot overmaat van ramp verwijt men jongeren luiheid, gemakzucht en gebrek aan maatschappelijke verantwoordelijkheid.

9. HET EZELSCIRCUS: HET ZELFBEELD VAN JONGEREN

Na vijf maanden luilekkerland krijgt Pinokkio ezelsoren, hij wordt een echte 'ezel'. Hoe dragen jongeren de gevolgen van onze huidige maatschappij? We zagen reeds hoe zij door materiële en financiële druk genooddaakt zijn om zich 'gedeisd' te houden, om hun persoonlijke en zelfstandige ontwikkeling uit te stellen tot ze zich in staat voelen om uit het cocon van de couveuse te komen. Naast deze financiële

druk worden jongeren ook door andere maatschappelijke normen beïnvloed. De tijdgeest wil dat er absolute seksuele vrijheid geldt, weliswaar met enige bedachtzaamheid vooraf met betrekking tot seksueel overdraagbare ziekten en zwangerschap. Maar verder moet alles, overal, met iedereen, kunnen. Het is vreemd dat deze opvatting sterk benadrukt wordt in de media, terwijl jongeren zelf heel weigerachtig staan tegenover deelname aan deze trend. Het uitstellen van duurzame, seksuele relaties is een opvallend fenomeen. Ook de seriële monogamie, een opéénvolgende reeks van partners is zwaar overdreven, terwijl promiscuïteit zich alleen in uitzonderlijke situaties voordoet. Buiten de seksuele excessen in bepaalde (dikwijls dan nog volwassen) kringen zijn de gevolgen van de seksuele revolutie voor jongeren heel anders dan verwacht.

Meer impact heeft het schoonheidsideaal, dat voor veel jongeren zeer streng is, dat hen op dieet zet, hen aanzet tot roken, niettegenstaande ze zich zeer goed bewust zijn van de gevaren. Longkanker is voor jongeren nog ver af. Intussen zijn er meer dringende behoeften om aan te voldoen, zoals slank zijn en het vooral blijven, ook als men de volwassen leeftijd heeft bereikt. Roken is voor veel meisjes een ideale slankhouder...

Naast het slankheidsideaal zijn er nog meer lichamelijke preoccupaties: het volgen van modetrends, ongeacht de vreemde capriolen die er gemaakt worden. Het plaatsen van piercings en tatoeages zijn niet direct de meest aantrekkelijke behandelingen, maar jongeren ondergaan ze gelaten om er bij te horen. Bepaalde modetrends zijn allesbehalve elegant, comfortabel of aantrekkelijk, zoals de vintagemode of de blokschoenen, maar jongeren passen zich aan. Haren moeten de meest extravagante vormen en kleuren aannemen, kleding moet zo uniek mogelijk zijn, weliswaar aangepast aan het 'uniform' van de peergroep waartoe men behoort...

Verslavende producten zijn een grote paradox in onze maatschappij: jongeren worden goed geïnformeerd over de aard van de producten, worden gewaarschuwd voor de gevaren, krijgen informatie over manieren om verslaving tegen te gaan, om verslaving te behandelen. Intussen strooit onze maatschappij kwistig in het rond met verslavende producten, van quasi onschuldige drankjes die overal verkrijgbaar zijn, dag en nacht, tot zware geneesmiddelen om prestaties te verhogen en de geest te verruimen. Alcohol staat bekend als harddrug en de Wodcacampagnes van de politie herinneren aan de zware gevolgen van drankmisbruik, maar intussen kan er geen gelegenheid voorbij gaan om alcohol te schenken, vooral in die kringen waar men de gevaren aan de lijve ondervindt...

Ook in deze tendensen moeten we erkennen dat het voor jongeren een zware opdracht is om een autonome koers te varen, wars van alle modetrends, tegen de druk van de tijdgeest, stevig genoeg om de peergroep te overtuigen van de zin van zijn keuzes, de ontwikkeling van een persoonlijke identiteit en het ontwerp van authentiek levensproject.

10. DE ZEE IS GROOT EN DIEP: JONGEREN IN EEN GEGLOBALISEERDE WERELD

Nadat Pinokkio een ezel is geworden in luilekkerland wordt hij verkocht aan het circus waar hij vernederd wordt en bespot. Als hij zelfs als ezel niet meer mee kan, wil men hem villen om van zijn vel een trommel te maken. Dat is het trieste einde van een ongehoorzame: laat het weten per tam-tam! Als Pinokkio in zee geworpen wordt, hervindt hij zijn waardigheid: hij wordt terug marionet en zwemt om zijn leven te redden. Maar de zee is groot en diep!

De volwassenenwereld is groot en diep en gevaarlijk voor jongeren. De globalisering van onze wereld heeft daarin nog een handje geholpen: de kerktoeren is niet langer het middelpunt van de wereld. De internationalisering van studies, het slopen van landsgrenzen, de industrie die op het buitenland gericht is of door datzelfde buitenland gedirigeerd wordt... het zijn vanzelfsprekendheden geworden. De uitbreiding van de Europese Unie gebeurde in eerste instantie weliswaar schoorvoetend, maar ze is intussen wel onstuitbaar. Een student die niet minstens drie maanden van zijn studie in het buitenland heeft doorgebracht zal in de nabije toekomst geen Europees erkend diploma krijgen. Vaders worden door hun bedrijf op zondagnamiddag opgevorderd dat zij 'nu onmiddellijk, zonder meer' moeten vertrekken om een machine in Oost-Europa te gaan repareren, de kosten doen er niet toe. Mensen die iets of wat kapitaalkrchtig zijn - jongbejaarden, bijvoorbeeld - willen minstens naar de Dominicaanse republiek als reisbestemming, anders is reizen geen aardigheid meer! Jonge mensen gaan niet langer betogen tegen een binnenlandse maatregel, maar reizen naar Genua en Kopenhagen om te betogen tegen het neoliberale beleid van de Europese regering.

De andere kant van de medaille is het feit dat men niet meer weet van welke kant men richtlijnen moet ontvangen. Boven elke overheid is er een hogere overheid, alles wat in maatregelen en afspraken vastligt, kan door een meer invloedrijke macht gewijzigd worden.

Deze oncontroleerbare afstand van de besluitnemende macht tot de uitvoerder van het besluit, veroorzaakt heel wat onzekerheid. Het lijkt alsof niets echt vaststaat, er is altijd wel een weg om een besluit aan te vechten, er is altijd een hogere instantie die nog haar zeg kan doen over een voldongen feit.

Een gevolg hiervan is de juridisering van onze maatschappij, ook in de privé-sfeer. Uitspraken van een deliberatieraad, die vroeger onaantastbaar waren, kunnen en worden ook effectief aangevochten op procedurefouten. Er wordt voortdurend gesleuteld aan het examenreglement om alle besluitvorming waterdicht te maken. Kwaliteitshandboeken voorzien procedures en reglementen om alle onvoorzien omstandigheden uit te sluiten. Als ze toch opduiken worden procedures ontwikkeld om ze te hanteren volgens onaanvechtbare schema's. Anderzijds wordt de mogelijkheid geboden aan iedereen die zich tekortgedaan weet, om klachtenprocedures te starten. Het resultaat is dikwijls een onontwarbaar kluwen van slopende en dure onderhandelingen, beraadslagingen en activiteiten, die geen zicht bieden op een duurzaam en sereen besluit. In deze procedurele labyrinten moeten jongeren zich een weg banen, zich een plaats veroveren en daar liefst een hele tijd blijven. Misschien was het labyrint in het paleis van Cnossos in Kreta niet

meer dan een verre voorloper van ons huidige ingewikkelde politieke en juridische netwerk?

Nog een gevolg van de globalisering is de verharding van de standpunten: het is niet nodig om zich neer te leggen bij een bepaalde beslissing. Het is altijd mogelijk om in beroep te gaan: 'ik heb altijd gelijk, ook al moet ik het ergens ver gaan zoeken en betaal ik daarvoor zeer dure (juridische) hulp'. Deze vormen van extremisme zien wij op allerlei terreinen, niet in het minste in racisme en ethocentrisme. Jonge mensen zijn kwetsbaar aan dergelijke extreme standpunten omdat zij te weinig referentiepunten hebben om de zaken te relativiseren, omdat hun kennis omtrent (politieke) standpunten te weinig genuanceerd is. In die zin worden ze het labirint ingestuurd, wetende dat wij een aantal van onze gouden jongeren zullen opofferen aan Medussa, het narcistische monster.

11. DE VERSCHRIKKELIJKE HAAI: JONGEREN EN OUDEREN

Ook al hebben de vissen in de zee Pinokkio ontdaan van zijn ezelsgedaante, de zee blijft groot en diep en gevaarlijk: de verschrikkelijke haai slokt hem op. Het beeld van de slokkende haai brengt mij bij een volgende uitdaging voor de jonge generatie. Nadat zij min of meer gehavend uit de opvoedingsstrijd komen, worden zij in onze maatschappij geconfronteerd met een erfenis die hen volledig opslokt: een scheefgetrokken verhouding tussen de jonge, actieve bevolking en een grote groep oudere, zorgbehoevende mensen. Ook dat is een vreemde evolutie: door de schaarste in het kinderaantal zijn jongeren een kostbare schat geworden, gekoesterd en gepamperd door hun ouders. Maar hoe waardevol de gouden kinderen ook schijnen te zijn, ze worden opgezadeld met zware erfenissen: een belast milieu, een uitgeputte reserve van voorraden, een op hol geslagen wegwerpeconomie, een relationeel breukenveld, een ongelimiteerde kenniswereld... Op kleine schaal dragen zij, dikwijls als éinig kind, het legaat van hun familie, de zorg voor het familiebezit, de zorg voor hun (bejaarde) ouders, de verantwoordelijkheid voor de continuïteit van de generaties.

De verhoudingen tussen de oudere en de jongere generaties worden sterk getekend door grote demografische verschuivingen: de bevolkingspiramide is aangetast in haar fundamenten, terwijl ze een loodzware top moet dragen. Zonder twijfel is de vergrijzingsproblematiek de grootste sociologische uitdaging van de nabije toekomst. Het is een groot cliché en een even grote zorg: de toename van het aantal 60-plussers, waarvan het overwicht vrouwelijk is én de toename van het aantal (zwaar zorgbehoevende) hoogbejaarden omgekeerd evenredig aan het aantal geboorten. Het is een onomkeerbare tendens die in de sociologische samenstelling van de bevolking in onze gewesten zwaar aantekent. De angst dat het kleine steunvlak van de actieve bevolking onmogelijk in staat zal zijn om een dergelijk gewicht te blijven dragen, is realistisch. Regeringen leggen zilverfondsen aan uit elke spaarpot die zij kunnen aanboren. Men probeert mensen gerust te stellen dat er geen reden is tot paniek. Desondanks doen privé-pensioenfondsen gouden zaken en werkt diezelfde regering mee

aan het oppotten van een appeltje voor de dorst door mensen via belastingvrijstellingen aan te moedigen.

Naast de financiële kant is er nog een andere uitdaging: wie zal de zorg voor hulpbehoevende mensen opnemen? Studierichtingen die jongeren opleiden voor zorgverlenende beroepen zien het aantal studenten drastisch slinken. Ondanks verbeterde financiële vergoedingen is de status van het beroep geen hoogvlieger. In structurele maatregelen om de zorg te verzekeren zit dus weinig geruststellende zekerheid.

Maar ook in het gezin zelf zijn er grondige wijzigingen in de zogethiek. Daar waar vroeger de balansen van geven en ontvangen tussen ouders en kinderen meestal gekenmerkt werd door een wisselwerking in geven en ontvangen, is het nu wenselijk dat de kinderen alleen ontvangen. Het is een oneerbaar voorstel om kinderen voor hun ouders te laten zorgen als zij hulpbehoevend worden. Getuige hiervan is de recente discussie over de financiële tegemoetkomingen van kinderen aan de kosten voor opvang van hun ouders door de gemeenschap. Feministische groeperingen verwerpen de zorg van kinderen voor hun ouders vanuit de overtuiging dat alleen dochters moeten 'opdraaien' voor die bewuste zorg. Ouders zelf vinden het ongeoorloofd dat hun kinderen hun carrière zouden belasten met 'zorg' voor de oudere generatie. Onze maatschappij komt tegemoet door de ontwikkeling van een structureel netwerk voor ouderenopvang. Dat het kosten-plaatje door de toenemende vergrijzing stilaan onbetaalbaar wordt, is een opgave die de nieuwe generatie zal moeten oplossen.

Het fenomeen van de vergrijzing werd en wordt nog steeds uitputtend bestudeerd. Men is al zover dat er grote categorieën aangebracht worden in deze groep: de (actieve) jongbejaarden, de (volwassen) bejaarden en de (zorgbehoevende) hoogbejaarden. Elk van deze groepen verdient een aparte benadering. De actieve jongbejaarden zijn een groep van mensen die eigenlijk te vroeg de arbeidsmarkt verlaten. Dat kan een persoonlijke keuze zijn, of een afvloeiingsmaatregel van bedrijven die hun oudere en dus duurere werknemers willen vervangen door goedkopere, jongere arbeidskrachten. Buiten het feit dat deze groep 'bejaarden' niet meer werken, zijn ze niet problematisch. Integendeel, zij zijn dankbare consumenten, met veel geld en veel tijd en zin om het te spenderen aan luxegoederen, gezondheidszorgen en uitstapjes. De volwassen bejaarden zijn de meest rechthebbenden op de uitkering waarvoor zij hun hele leven gewerkt hebben. Over hen komen de minste klachten, zij zijn dikwijls ook de groep mensen die zorgen voor hun hoogbejaarde ouders én kleinkinderen. De groep hoogbejaarden daarentegen vormt een zware belasting voor onze maatschappij: gesofisticeerde gezondheidszorg is duur en schaars, zelfs dagelijkse zorgen worden meer en meer belast door het feit dat er nog weinig mensen zich engageren, vrijwillig én professioneel, om voor bejaarden te zorgen.

Verklaringen voor de vergrijzing zijn er te over. Er is in eerste instantie de langdurige en voorspelbare daling van het geboortecijfer in onze Westerse landen. Daarbij moeten we er rekening mee houden dat de grotere aantallen migrantenkinderen de harde cijfers enigszins verzachten. Anticonceptie en geboortepanning hebben ervoor gezorgd dat de keuze voor kinderen een levensgroot project geworden is. De ethische keuze voor

kinderen wordt gewikt en gewogen in het licht van andere levensprojecten zoals opleiding en carrière, vrijetijd en persoonlijke ruimte.

Verder moeten we rekening houden met de stijging van de levensverwachting door de wetenschappelijke ontwikkelingen, die hierboven reeds beschreven werden.

Daarnaast zijn er bijkomende verschijnselen die de demografische samenstelling van de bevolking sturen. Nu de kindersterfte zo goed als onder controle is, moeten we vaststellen dat jonge mensen door (verkeers-)ongevallen om het leven komen. Samen met het verschijnsel zelfdoding houden zij een ware ravage onder de jongeren tussen 12 en 25 jaar. Jongeren maken kennis met de dood, niet zoals vroeger door het overlijden van hun grootouders, maar door het traumatisch overlijden van hun leeftijdgenoten.

12. PINOKKIO VINDT IN DE BUIK VAN DE HAAI... ZIJN VADER!

Pinokkio wordt dus na al die verschrikkelijke omzwervingen opgeslokt door de verschrikkelijke haai. Zijn hele zoektocht naar zichzelf en naar zijn vader, leidt naar een absoluut 'dieptepunt', letterlijk en figuurlijk. En op het moment dat hij de hoop opgeeft, nét op dat moment, vindt hij zijn vader in de buik van de haai. Ook de vader is alle hoop verloren om zijn zoon ooit nog terug te zien. De ontmoeting tussen vader en zoon geeft hun beiden de kracht om door te gaan, om met een list te ontsnappen en veilig en wel terug aan (hoger-)wal te geraken. In de relatie tussen vader en zoon ontstaat een echte wisselwerking: de vader zorgt voor de zoon, de zoon zorgt voor de vader. De misverstanden die tussen hen bestonden worden opgeheven in een nieuw evenwicht.

Het terugvinden van de vader is het verhaal van de Verloren Zoon uit het nieuwe testament: de terugkeer van de zoon is een groot feest, ook al is die zoon niet de meest voorbeeldige (zoals zijn broer). De onvoorwaardelijke trouw van een vader aan zijn zoon, het blijven zoeken van de zoon naar zijn vader, is de basis van een duurzame, volwassen relatie tussen hen beiden.

De metafoer van Pinokkio en zijn vader Geppetto verwijst naar de vader als een geheimzinnige code in het bestaan van de zoon, een magisch referentiepunt waar men niet omheen kan. De sleutel is moeilijk te vinden: het is een volwassenwordingsproces van de zoon die stap voor stap ontdekt welke bijdrage zijn vader levert aan zijn persoonlijke groei en zijn levensproject. In alle opdrachten waarmee de jongere geconfronteerd wordt in zijn volwassenwording is er het constant zoeken naar de vader, of beter gezegd: 'het vaderlijke gebaar'.

Het vaderlijke gebaar is het kaarslichtje in de duisternis van de haai, het onthaal door de vader van een verloren zoon, het bemoedigend vertrouwen van de vader 'dat alles wel terecht komt', de uitnodiging van de vader aan de zoon om toe te treden tot de volwassen wereld, weg uit het 'Hotel Mama/Papa', de initiatie tot die volwassen wereld in de meester-gezelverhouding, het vertrouwen dat de nieuwe generatie de problemen van een oude wereld kan dragen, het gezag en de autoriteit die het vertrouwen in een toekomst voorspiegelt, hoe zwaar en onvoorspelbaar die toekomst ook mag zijn...

Het vaderlijke gebaar is de vergiffenis over het ezelsvel, het vergeten van de ontbering die de vader leed door zijn zoon, het blijvend geloof in een stuurloos kind.

Het vaderlijke gebaar is blijven wachten op de ontmoeting, op een nieuw evenwicht tussen vader en zoon, op wederzijdse zorg in een mannelijke wereld.

In alle uitdagingen die op jonge mensen afkomen is de naam van de vader een magisch woord, dat wordt overgenomen door al diegenen die 'in de naam van de vader' spreken: opvoeders en leerkrachten, mentoren, vrienden,... referentiefiguren in het opgroeien van een nieuwe generatie.